

США І «ПІВНІЧНИЙ ПОТІК-2» У СУЧАСНІЙ ПОЛІТИЧНІЙ КАРИКАТУРІ

У статті розкриваються особливості репрезентації політики США щодо будівництва газопроводу «Північний потік-2» у сучасній політичній карикатурі. Американська позиція розглядається у кількох контекстах: конкуренції США і Росії на європейському і українському газових ринках, глобального протистояння обох держав; безпеки країн ЄС і НАТО, особливо Німеччини, від енергополітичного тиску Росії. Виділено такі основні аргументи риторики адміністрації США проти «Північного потоку-2»: газопровід дезінтегрує Європейський Союз, протиставляє інтереси країн Західної і Східної Європи, вносить розкол у лави країн НАТО, робить Німеччину енергетичною заручницею Кремля, створює екологічні ризики, є інструментом гібридної війни Росії проти країн Заходу та України. Простежуються спроби США протидіяти спорудженню газопроводу дипломатичним шляхом, лобювання ними внесення змін до Газової директиви ЄС, використання системи санкцій як щодо Росії, так і щодо європейських бізнес-партнерів «Газпрому».

Проаналізовані карикатури акцентують увагу на негативному ставленні США до «Північного потоку-2» як важеля впливу Росії на країни Європи, на загрозах втрати Німеччиною енергетичної незалежності. Автори карикатур часто пояснюють американську протидію проекту боротьбою США і Росії за газові ринки Європи. Героями сюжетів виступають США в особі Д. Трампа, Росія в особі В. Путіна, канцлер Німеччини А. Меркель. Малюнки містять мало символів, алегорій, метафор, прихованих змістів. Вони прямолінійні, однозначні у тлумаченні, прив'язані до політичного контексту і поточної ситуації.

Ключові слова: карикатура, газопровід, Північний потік-2, США.

Постановка проблеми та стан її дослідження. Попри те, що «золотий вік» карикатури припав на час масової паперової періодики, у період цифрових ЗМІ вона залишається важливим інструментом продукованого ними політичного дискурсу. В епоху візуалізації інформації карикатура перетворюється на один із складових елементів інфографіки на сторінках ЗМІ, при цьому не втрачаючи функції інформування читачів про події візуально з комічним ефектом і даючи в такий спосіб поживу для роздумів (*Айнутдинов, 2008:21*).

Питльована Лілія Юрїївна, кандидат історичних наук, доцент, доцент кафедри світової історії нового і новітнього часу Українського католицького університету, м. Львів.

© Питльована Л.Ю., 2019

Особливістю політичної карикатури є її злободенність. Художники відгукуються на актуальні проблеми сучасності, висловлюючи їм свою оцінку, декларуючи свою громадянську позицію.

У сучасному політичному дискурсі однією з найбільш резонансних подій є спорудження Росією шельфового газопроводу «Північний потік-2». Він вносить розкол у лави країн – членів ЄС, викликає жорстку критику США, ставить під сумнів перспективи України як транзитної держави, створює низку політичних, економічних і екологічних загроз для всього континенту. Особливо цікавою є позиція США, які активно протидіють будівництву газопроводу. Тема відображення ставлення США до «Північного потоку-2» у сучасній карикатурі ще не знайшла належного висвітлення у працях науковців.

Актуальність дослідження. Політика США щодо нового російського газового проекту може стати одним із вирішальних чинників його реалізації. Важливим є дослідження репрезентації цього питання у сучасній карикатуристиці, можливостей її впливу на громадську думку. Дослідження сатирично-гумористичної візуалізації американської політики щодо «Північного потоку-2» особливо актуальне у контексті інформаційної війни, яку веде Росія проти країн Заходу й України.

Метою статті є аналіз відображення позиції США щодо будівництва газопроводу «Північний потік-2» у сучасній політичній карикатурі. Були досліджені карикатури на сайтах різних інтернет-видань, зокрема, німецької державної радіостанції «Німецька хвиля» («Deutsche Welle») та міжнародної некомерційної радіомовної організації, фінансованої Конгресом США, «Радіо «Вільна Європа»/«Радіо «Свобода» («Radio Free Europe / Radio Liberty»), аудиторія кожної з яких перевищує 100 млн осіб. Також було проаналізовано відповідні малюнки сайту Cagle Cartoons, який має найбільшу аудиторію з числа подібних ресурсів (більш як 3 млн унікальних відвідувачів щомісяця) і, отже, є найпопулярнішим веб-сайтом карикатур в мережі. До уваги також були взяті окремі карикатури, розташовані авторами у соціальних мережах, на власних інтернет-сторінках тощо.

Дослідження репрезентації ставлення США до спорудження «Північного потоку-2» у карикатурах згаданих ресурсів базувалося на хронологічному принципі, у контексті відповідних політичних подій і опублікованих матеріалів.

Виклад основного матеріалу. Спорудження відкритим російським акціонерним товариством «Газпром» магістрального газопроводу «Північний потік-2» було розпочато 2012 р. З 2017 р. п'ять великих хімічних та енергетичних компаній Німеччини, Франції, Австрії, Великої Британії та Нідерландів (BASF, Uniper, ENGIE, OMV і Shell) – партнерів «Газпрому» – розпочали активне фінансування проекту, а 2018 р. стартувало активне прокладання газопроводу дном Балтійського моря. Передбачувана потужність «Північного потоку-2» становитиме 55 млрд м³ щороку, що збільшить транспортні можливості збудованого 2010-2012 рр. «Північного потоку» вдвічі. Початок постачання газу з Росії в Європу «Північним потоком-2» у комерційному режимі планується власниками на кінець 2019 – початок 2020 р. Основним лобістом «Північного потоку-2» виступає Німеччина, яка є найбільшим у світі імпортером російського газу. У 2018 р. «Газпром» поставив у країну 58,5 млрд м³ газу (*Газопровод «Северный поток-2»*).

Держава володіє 50% акцій «Газпрому», а його капіталізація станом на 2019 р. становить 55,8 млрд дол. (*Gazprom PAO*). Він є експортером-монополістом природного газу за межі Росії, володіє найдовшою у світі газотранспортною системою, його поставки забезпечують близько третини сумарного імпорту газу країн Західної Європи. Основними покупцями російського газу є Німеччина, Італія, Туреччина і Франція. Тож газ відіграє важливу роль у забезпеченні політичних і економічних інтересів РФ і є чинником політичного впливу на країни-транзитери і країни-імпортери.

У політичні перипетії, пов'язані з будівництвом російського газопроводу, виявилися втягнутими багато гравців на енергетичних ринках світу. Від початку спорудження газопровід зазнавав жорсткої критики США, найбільше через створення ним потенційних загроз політичного, економічного, безпекового, правового та екологічного характеру.

Позицію США щодо проекту «Північний потік-2» визначають кілька ключових чинників: загальний стан американсько-російських та американсько-німецьких відносин; відносини США з країнами ЄС, особливо у контексті співпраці в межах НАТО; сланцева революція і зростання американських можливостей експорту скрапленого газу; ставлення США до подій в Україні (анексії Росією Криму, агресії на сході України) тощо.

Сланцева революція початку XXI століття – запровадження у промислову експлуатацію технологій видобутку нафти і газу з осадових порід – не лише різко зменшила енергетичну залежність США від близькосхідного ринку вуглеводнів, а й вивела країну на рівень світового експортера цих ресурсів. За даними британської транснаціональної нафтогазової корпорації Beyond Petroleum (до 2001 р. – British Petroleum), починаючи з 2009 і станом на 2017 рік. Сполучені Штати є найбільшим у світі виробником природного газу. Впродовж 2007-2017 рр. його видобуток у країні зріс майже на 50% – до 734,5 млн м³. Натомість видобування газу у Російській Федерації за аналогічний період майже не змінилося: 601,6 млн м³ у 2007 р., 635,6 – у 2017 р. (*BP Statistical Review*, p. 28).

Така ситуація спричинила значне падіння цін на природний газ у США і на світових ринках. На основі даних Energy Intelligence Group, Natural Gas Week, ціни на газ у США зменшилися – з 8,85 у 2008 р. до 2,96 у 2017 р. дол. США за 1 млн Btu. За даними German Federal Office of Economics and Export Control (BAFA), за цей же період імпорتنі ціни на газ для Німеччини впали з 11,60 до 5,62 дол. США за 1 млн Btu (*BP Statistical Review*, p. 33).

У геополітичному вимірі сланцева революція важлива не стільки наявністю великих запасів сланцевого газу у світі, скільки тим, що вони поширені значно рівномірніше, ніж традиційні родовища природного газу, що спричиняє їх значний геополітичний потенціал. До прикладу, запаси Польщі становлять 5,3 трлн м³, що виводить її на друге місце в Європі після Росії (на третьому – Франція, на четвертому – Норвегія, на п'ятому – Україна (0,4 трлн м³)) (*World Shale Gas Resources*, p. 14). США розглядають сланцеву революцію як ключовий фактор посилення глобальної енергетичної безпеки і роблять ставку на її повторення у зацікавлених країнах шляхом взаємодії з американськими профільними державними органами і компаніями. З 2009 р. тема сланцевої революції стала однією з основних в діалозі США і ЄС. У 2011 р. Глобальна ініціатива зі сланцевого газу Держдепартаменту була перетворена на Програму технічної підтримки переходу до видобутку газу з нетрадиційних джерел (*Шадурский А.В., 2014:94*).

Зі сланцевою революцією у США тісно пов'язаний процес глобалізації ринків природного газу, їх переділу і зміни правил гри на них. Хоча Європа отримує газ і з Норвегії, і з Алжиру, і з країн Близького Сходу, саме початок постачання американського

скрапленого газу в країни ЄС у 2016 р. став серйозною загрозою для монополії російського «Газпрому». За прогнозами Світової енергетичної агенції (International Energy Agency), до 2025 р. США перетворяться на найбільшого світового експортера скрапленого газу (*World Energy Outlook*). Купуючи його, ЄС зможе використати нові ефективні технології імпорту, не пов'язані з традиційними газопроводами. Впродовж останнього десятиріччя у країнах ЄС будувалися спеціальні термінали для отримання та регазифікації скрапленого газу (LNG-термінали). Зокрема, 2016 р. запущено у промислову експлуатацію великий термінал потужністю 5 млрд м³ газу на рік у польському порту Свіноуйсьце, що покриває близько третини річних потреб країни. Спочатку термінал приймав поставки з Катару і Норвегії, а 2017 р. – із США. У таких умовах конкуренція Російської Федерації і США за газовий ринок Європи продовжує зростати

Заклопотаність США викликає перспектива зближення Німеччини і Росії. Американський політолог Джордж Фрідман, засновник і Головний виконавчий директор недержавної розвідувально-аналітичної організації Stratfor, ще 2014 р. у своїй статті «Пограничні землі: новий стратегічний пейзаж» писав про «тихий роман» між цими країнами. Вони економічно доповнюють одна одну: Росія експортує сировину, Німеччина – технології. У цьому й у спільному протистоянні США полягає сьогодні логіка їхніх взаємин. Їхнє зближення може стати геополітичним кошмаром для країн Східної Європи і Прибалтики. Всі добре пам'ятають, чим закінчився у 1939 р. останній німецько-радянський альянс. Об'єднання технологій ЄС з природними ресурсами Росії, на думку Дж. Фрідмана, – єдина сила, яка може кинути виклик американській перевазі (*Friedman, 2014*).

Відсутність у Німеччині LNG-терміналів обмежує її можливості імпорту скрапленого газу зі США. Лише 2019 р. почали розглядатися проекти будівництва такого підприємства у Вільгельмсхафені або в Штаде (обидва у Нижній Саксонії), або у м. Брунсбюттелі у гирлі Ельби (Шлезвіг-Гольштейн). Останній, будучи розташованим поблизу Кільського каналу, міг би постачати ним скраплений газ у Балтійський регіон. У такий спосіб Німеччина зможе забезпечити собі диверсифікацію джерел газопостачання і купувати не лише американський або катарський, а й скраплений газ Австралії, Малайзії, Індонезії, Алжиру, Норвегії тощо. Втім проєктована регазифікаційна потужність майбутнього терміналу у 8 млрд м³

на рік не зможе серйозно конкурувати з російським газом (*СПГ-терминал в Германиї*).

Американська протидія спорудженню «Північного потоку-2» розпочалася ще під час президентства Барака Обами (Barack Obama) (2009-2017). У цей період, попри окремі розбіжності у баченні ситуації на Близькому і Середньому Сході або в Україні, двосторонні відносини США і Німеччини, їхня співпраця в межах НАТО, стратегічне бачення міжнародної ситуації були доволі узгодженими. Але вже тоді ключовим аргументом Сполучених Штатів проти «Північного потоку-2» стала енергетична безпека, застереження Німеччини від того, щоб стати цілковито залежною від політичної волі Кремля у питаннях доступу до джерел природного газу та цін на нього. Прокладання нового газопроводу також оцінюється з точки зору погіршення становища країн Східної Європи, в першу чергу України і Польщі, адже втрата ними статусу країн-транзитерів дозволить Росії ігнорувати їхні інтереси.

На тлі активної розробки проекту «Північний потік-2» і анексії Росією Криму навесні 2014 р. у межах 5-го засідання Ради ЄС – США з енергетики у Брюсселі було обговорено питання постачання енергоносіїв з Росії. Учасники наголосили на не допустимості використання Росією газу як інструменту тиску, шантажу та агресії як щодо України, так і щодо інших європейських країн. Держсекретар США Джон Керрі (John Kerry) і Верховний представник Європейського Союзу з питань закордонних справ і політики безпеки Кетрін Ештон (Catherine Ashton) закликали Європу до посилення незалежності європейського енергетичного ринку та унезалежнення від «Газпрому». Одним із шляхів до того названо отримання американського зрідженого газу для ЄС, а в подальшій перспективі і для України (*EU-US Energy Council*).

Шведський карикатурист Рібер Ханссон (Riber Hansson) зобразив енергетичне протистояння Росії і Заходу (*Hansson, 2014*). Росія представлена в особі президента В. Путіна верхи на газовій трубі-драконі, з пащі якої виривається вогонь. Іншу сторону презентують Дж. Керрі і К. Ештон, які за допомогою вогнегасника намагаються приборкати газового дракона. Карикатура відображає певний скепсис художника щодо можливості Заходу перемогти чудовисько. По-перше, розміри газової потвори значно більші, ніж його опонентів. По-друге, Путін виглядає рішуче настроєним і агресивним, з оголеним торсом, що підкреслює його мужність і маскуліність.

Зробивши гру м'язами частиною свого іміджу, В. Путін нав'язує думку про культ сили, пропонуючи її росіянам, на думку Т. Снайдера, як аргумент проти демократії (*Snyder, 2018*). Натомість Ештон і Керрі видаються дещо зніченими і розгубленими, потужність їхнього вогнегасника і російської газової труби неспівмірні. Але страху вони не виявляють, і той факт, що представники ЄС і США діють разом, вселяє оптимізм.

У липні 2016 р. десять американських сенаторів, в тому числі Джин Шейхін (Jeanne Shaheen), Джон Маккейн (John McCain) та Марко Рубіо (Marco Rubio), спрямували голові Європейської комісії Жан-Клоду Юнкеру (Jean-Claude Juncker) лист з критикою «Північного потоку-2». Американські політики відзначали, що він стане кроком назад в плані диверсифікації європейських джерел енергії, постачальників і маршрутів. Звинувачуючи Росію в підриві миру і безпеки в Європі за допомогою використання енергетики як важеля політичного впливу, сенатори сигналізували, що реалізація проекту підриває створення європейського енергетичного союзу (*Us Senators Letter, 2016*).

Втім адміністрація Б. Обама, не бажаючи надмірно загострювати відносини як з Росією, так і зі своїми союзниками у Західній Європі, не наважилася запровадити прямі санкції проти газопроводу, обмежившись секторальними щодо ключових фінансових, оборонних і енергетичних підприємств РФ. Основні ж зусилля були зосереджені на роз'ясненні важливості диверсифікації джерел енергії для Німеччини і ЄС.

Активнішим противником «Північного потоку-2» став президент Дональд Трамп (Donald Trump) (з 2017). У цей період ускладнилися відносини США з Німеччиною та провідними країнами ЄС та Північноатлантичного альянсу, а американська політика щодо Росії стала більш жорсткою. США наголошували, що Росія за рахунок «Північного потоку-2» має намір досягти суто політичних цілей. По-перше, завдати економічної шкоди і політично послабити Україну і Польщу – газотранзитні країни, що є критиками Кремля. По-друге, посилити свою військову присутність у Балтійському регіоні. По-третє, збільшити свою частку на європейському газовому ринку (37% у 2018 р.) і, як наслідок, поставити ЄС в критичну від себе енергетичну і політичну залежність, а також підірвати конкурентоспроможність всього енергетичного ринку ЄС. По-четверте, використовуючи «Північний потік-2»,

пересварити союзників по НАТО і вбити клин між Європою і Америкою (*Боровский, 2019:53*).

Навесні 2017 р. на саміті НАТО в Брюсселі президент Д. Трамп закликав країни НАТО нарешті почати виконувати свої фінансові зобов'язання перед Альянсом і платити за свою безпеку. Він зауважив, що 23 з 28 членів організації не роблять це належним чином і у повному обсязі, що зрештою є нечесним по відношенню до платників податків у США (*Trump demands Europe pay more, 2017*). Адже згідно з неофіційною домовленістю 2006 р., країни-члени мали б сплачувати у бюджет НАТО 2% ВВП, але лише США, Велика Британія, Греція, Польща та Естонія досягли цього стандарту. У 2017 р. США оплачували 72% річного оборонного бюджету Альянсу. Внесок США становив 693 млрд доларів, тоді як усіх інших країн-членів – 946 млрд (*Zeneli, 2017*).

Водночас 2017 р. з ініціативи Німеччини і Франції розпочався процес розширення оборонної співпраці в Європі згідно з схваленою програмою Постійного структурованого співробітництва (Permanent Structured Cooperation (PESCO)) у межах Глобальної стратегії ЄС щодо зовнішньої політики і безпеки (Common Security and Defence Policy). PESCO може стати новою концепцією і практикою військового будівництва в ЄС. Адже з часів Маастрихтського, Амстердамського, Ніццького і Лісабонського договорів відповідальність за колективну безпеку Європейських співтовариств покладалася на Західноєвропейський союз (ЗЄС). Однак європейські члени НАТО довгий час саме з Альянсом пов'язували свої уявлення про спільну оборону. І навіть після ліквідації ЗЄС 2011 р. і передачі всіх його функцій новим європейським структурам все ще залишалося питання, як вони співвідносяться з НАТО. Тому програма PESCO може стати основою консолідації військових потенціалів країн ЄС і дистанціювання їх від США (*Никулчев, 2018:54-56*).

2 серпня 2017 р. Д. Трамп підписав закон «Про протидію противникам Америки через санкції» (CAATSA). Він позбавляє самого президента США права скасовувати чинні санкції без згоди Конгресу. Закон дозволяє застосовувати екстериторіальні санкції до компаній з третіх країн, які співпрацюють з організаціями, включеними в санкційні списки, наприклад, до будь-кого, хто бере участь в будівництві або обслуговуванні всіх російських експортних нафто- і газопроводів. Окремі інвестиції у такі проекти не повинні перевищувати один мільйон доларів США, а

в сумі – не більше п'яти мільйонів впродовж року (*Хто виграв і хто програє від нових санкцій США, 2017*). Передбачено 12 видів санкцій, починаючи від заборони на видачу віз і відмову в доступі до експортно-імпортного банку в США і аж до заборони транзакцій з фінансовою системою США і відмови у видачі ліцензій на експорт (*Countering America's Adversaries, 2017*). Того ж дня Конгрес США запровадив нові санкції проти Північної Кореї, Ірану та Росії. На останню через агресію щодо України, анексію Криму, втручання у вибори президента США 2016 р., кібератаки, що мали на меті дестабілізувати ситуацію в США, Україні, інших країнах світу, агресію у Сирії. Американські заходи безпосередньо зачіпали інтереси європейських компаній, які співпрацювали з РФ у будівництві «Північного потоку-2». Хоча у законі про санкції газопровід названий таким, що має «шкідливий вплив на енергетичну безпеку ЄС, розвиток газового ринку в Центральній і Східній Європі», Берлін таки дав згоду на будівництво газопроводу на своїй території.

Позицію Німеччини канцлер А. Меркель (Angela Merkel) пояснила, виступаючи на Мюнхенській конференції з безпеки 15-17 лютого 2019 р. Вона заявила, що не має наміру відмовлятися від купівлі американського скрапленого газу і продовжуватиме інвестувати у будівництво власних терміналів. Меркель нагадала, що Німеччина вибудовує свою енергетичну стратегію в умовах відмови від використання ядерної енергетики (2011 р. уряд схвалив рішення про зупинку дев'яти енергоблоків восьми атомних електростанцій і повну відмову до кінця 2029 р. від виробництва ядерної енергії), зменшення використання кам'яного і бурого вугілля, а отже, може себе почувати безпечно лише при отриманні достатньої кількості природного газу. І для Німеччини газ не перестане бути газом, якщо йтиме дном Балтійського моря. Ніхто не хоче стати повністю залежним від Росії, запевнила А. Меркель, але якщо як НДР, так і ФРН імпортували російський газ навіть під час «холодної війни», то вона не бачить, чому ситуація сьогодні має бути набагато гіршою (*Speech by Federal Chancellor Dr. Angela Merkel, 2019*).

Карикатура Форекс порталу MT5.com акцентує увагу на американсько-російській конкуренції у постачанні енергоресурсів до Європи. Вона зображає трьох основних фігурантів газового протистояння як учасників дорожнього руху. А. Меркель у ролі

регулювальника надає газопроводу «Північний потік-2», яким керує В. Путін, пріоритетне право на проїзд. Безкінечно довга труба повністю перешкоджає проїзду вантажівки з американським сланцевим газом, з якої визирає Д. Трамп (*Германия выдала разрешение на «Северный поток-2»*, 2018).

Під час візиту А. Меркель до Вашингтона у квітні 2018 р. Д. Трамп запропонував Німеччині відмовитися від підтримки «Північного потоку-2», пообіцявши взамін переговори про нову торгову угоду з ЄС. Адже Німеччина, яка є одним із найбільших імпортерів металу у США, постала перед загрозою зазнати значних збитків після того, як вступають у силу запроваджені у березні Трампом захисні мита (25% на сталь і 10% на алюміній). Але Берлін особливо не розраховував на можливість відтермінування запровадження мит (*USA wollen Zoll-Befreiung*, 2018) (почали діяти з 1 червня 2018 р.), і його позиція щодо «Північного потоку-2» залишилася незмінною.

На малюнку російського карикатуриста Олександра Зудіна зображено спроби Д. Трампа зупинити «Північний потік-2». Президент завзято намагається чи то витягнути з дна моря одну з ниток газопроводу, чи то осідлати її, охопивши віжками. Перспектива успіху Д. Трампа виглядає досить примарною з огляду на те, що він не має жодної опори, а отже, і всі його потуги марні (*Zudin*, 2018).

У травні 2018 р. представниця Державного департаменту Сандра Удкірк (Sandra Oudkirk) заявила, що США виступають проти будівництва «Північного потоку-2» ще й тому, що він розділить Європу, а також викликає заклопотаність з військової точки зору, адже може бути використаний Росією для установки пристроїв для прослуховування і для контролю за рухом суден і кораблів у Балтійському морі (*Wilkes*, 2019).

На тлі численних атак російських хакерів тема використання «Північного потоку-2» зі шпигунською метою також неодноразово обговорювалася під час виборів до Європарламенту у травні 2019 р. Дуєт болгарських карикатуристів Алли і Чавдара (Alla and Chavdar) блискуче продемонстрував, що і «Північний потік-2», і кібератаки, і дезінформаційні кампанії, і спроби маніпулювання у соціальних мережах – це елементи єдиної російської стратегії, спрямованої на дестабілізацію ЄС, його ослаблення, збільшення його залежності від Росії (*Alla and Chavdar*, 2019). На

малюнку В. Путін ставить свої автографи на двох трубах, які йдуть паралельно одна одній: «Nords Stream 2» і «Hacker Stream». Випробувані Росією під час президентських виборів у США 2016 р. і виборів до Європарламенту хакерські атаки проти державних, соціальних і фінансових установ і ЗМІ були спрямовані на підрив суспільної довіри до демократичних інституцій загалом.

У липні 2018 року під час двосторонньої зустрічі з Генеральним секретарем НАТО Єнсом Столтенбергом (Jens Stoltenberg) на саміті організації у Брюсселі президент США заявив, що Росія, уклавши масштабну нафтогазову угоду з Німеччиною, контролює її через енергетичні ресурси. Він назвав Німеччину «заручницею Росії», зазначивши, що США платять мільярди доларів, аби захистити ФРН, тоді як вона платить мільярди доларів Росії. Д. Трамп вкотре назвав «Північний потік-2» неприйнятним (*Трамп: Німеччина є заручницею Росії, 2018*).

Російський карикатурист С. Йолкін розцінив виступ президента Д. Трампа на саміті НАТО як істерію. На його карикатурі Трамп волає про захоплення заручниці, а президент В. Путін, притягнувши А. Меркель шлангом від газового балона з написом «Північний потік-2», намагається накласти на неї газову маску (*Йолкін, 2018*).

Німецький художник Райнер Хатчфельд (Rainer Hachfeld) на карикатурі, присвяченій тому ж виступу Д. Трампа, зображає його дещо неврівноваженим і надто емоційним. Президент і канцлер сидять на металевих бочках. Трамп активну пропонує А. Меркель американські енергоносії, тоді як остання почувается спокійно і впевнено, маючи під собою «Північний потік-2» (*Hachfeld, 2018*). Канцлер відкинула всі звинувачення президента США і наголосила, що Німеччина не є заручницею Росії. Пригадавши власний досвід проживання у контрольованій Радянським Союзом НДР, Меркель заявила, що не потребує жодних інших уроків щодо спілкування з авторитарними режимами. Сьогодні об'єднана ФРН є повністю незалежною у своєму виборі шляхів розвитку. Канцлер додала, що Німеччина робить далеко не останній внесок у бюджет НАТО і надає організації найбільший після США військовий контингент (*Angela Merkel hits back at Donald Trump, 2018*).

Увесь творчий доробок Р. Хатчфельда має антитрампівську спрямованість. Дана карикатура підкреслює, що з точки зору автора у всіх претензіях американського президента до «Північного потоку-2» є виключно економічний інтерес, просто йде боротьба за енергетичні ринки між Сполученими Штатами і Росією.

Натомість відомий американський карикатурист Майкл Рамірез (Michael Ramirez) іронізує з приводу бравих заяв канцлера про цілковиту незалежність Німеччини від російського впливу. «Ми не є контрольовані Росією», – виголошує А. Меркель, яка виглядає вкрай огрядною через те, що її роздуває газ з трубопроводу «Північний потік-2», на якому вона вмостилася (Ramirez, 2018).

США закликають Німеччину і країни ЄС відмовитися від участі у будівництві «Північного потоку-2» з огляду на екологічні чинники. Численні уламки затонулих під час Першої і Другої світових воєн суден із звичайною і хімічною зброєю роблять прокладання газопроводу дном Балтійського моря ризикованим. 2005 р. Росія відмовилася визнати присвоєний Балтійському морю міжурядовою Міжнародною морською організацією статус «особливо вразливого морського району», який, зокрема, передбачає особливі перестороги щодо навігації та іншої діяльності людини, яка може мати наслідком екологічне забруднення вод (Resolution MEPC, 2005).

Фахівці ж доводять, що екологічні ризики спорудження «Північного потоку-2» є високими. 2019 р. Міжнародний консорціум експертів у складі українських та іноземних спеціалістів з міжнародного екологічного права схвалив Київське комюніке про негативний вплив підводних газопроводів на довкілля, їх невідповідність положенням міжнародних документів щодо сталого розвитку та запобігання змінам клімату. Комюніке класифікує «Північний потік-2» як типове явище природоруйнівної економіки (Відкритий лист академіка, 2019).

На карикатурі українського карикатуриста Олексія Кустовського газопровід зображено у вигляді танкової гармати. Корпусом танка слугує Кремль, а керує ним В. Путін. Механічна рука на кінці гармати безжалісно руйнує поверхню земної кулі в районі Німеччини, політична приналежність зачеплених впливом «Північного потоку-2» територій означається прапорами Данії та ЄС, силуетами Ейфелевої вежі та Біг Бена (Кустовський, 2019).

Вашингтон активно підтримав Данію, яка навесні 2019 р. вкотре відмовилася від прокладання газопроводу своєю територією і поставила перед Газпромом вимогу зробити оцінку екологічних ризиків прокладення ділянки газопроводу «Північний потік-2», яка проходить в ексклюзивній економічній зоні Данії (Данія вимагає екологічної експертизи, 2019).

Важливим етапом у протидії США будівництву «Північного потоку-2» стала боротьба за поширення дії енергетичного законодавства ЄС на морські трубопроводи. 7 лютого 2019 р. послы США в Німеччині, Данії і в ЄС Річард Гренелл (Richard A. Grenell), Карла Сендс (Carla Sands) і Гордон Сондленд (Gordon Sondland) закликали ухвалити відповідні поправки до Газової директиви ЄС. У спеціальному коментарі для видання «Deutsche Welle» дипломати зазначили, що через «Північний потік-2» Росія доправлятиме в Європу не лише газ, а й свій вплив. Європа ж у відповідь щороку відправлятиме до Москви мільярди євро і таким чином фінансуватиме російську військову агресію в таких місцях як Україна та Сирія. Ці гроші також підуть на фінансування російських фабрик тролів і дезінформації, спрямованих проти демократичних інститутів у Європі та Сполучених Штатах. Завершення будівництва «Північного потоку-2» та розширення імпорту російського газу до Європи сприятимуть подальшому зростанню російської агресії на всьому континенті (*Послы Сполучених Штатів Америки, 2019*).

Президент Емануель Макрон (Emmanuel Macron) підтримав перегляд Газової директиви ЄС, внівши таким чином розкол у ряди прихильників газопроводу, кістяк яких складають окрім Німеччини, Нідерланди, Бельгія, Австрія, Греція і Кіпр. Ситуація була репрезентована на малюнку болгарського карикатуриста Чавдара Ніколова (Tchavdar Nikolov). На політичних гойдалках у вигляді газової труби, що опирається на голову В. Путіна, союз Д. Трампа і Е. Макрона переважив А. Меркель (*Nikolov, 2019*). Сюжет вказує на те, що позиція такої країни, як Франція, може відіграти вирішальну роль у справі будівництва російського газопроводу.

У січні 2019 р. посол США у ФРН Річард Гренелл в інтерв'ю німецькій фінансово-економічній газеті «Handelsblatt» заявив, що європейські компанії, які беруть участь у спорудженні «Північного потоку-2», перебувають під загрозою американських санкцій (*Koch, Riecke, Stratmann, 2019*). Ці ж попередження посол висловив у листах до німецьких корпорацій – учасників будівництва. Він зауважив, що ці компанії активно підривають безпеку України та Європи (*US-Botschafter Grenell, 2019*). Хоча прес-секретар американського посольства в Берліні пояснив, що листи слід розглядати не як погрозу, а як декларацію політики США, вони все ж викликали хвилю обурення у Німеччині.

Австрійський карикатурист словацького походження Мар'ян Каменські (Marian Kamensky) зобразив Р. Гренелла з пультом управління від в'язанки тротилових шашок (*Kamensky, 2019*). Вибухівкою обв'язана труба «Північного потоку-2», яка йде дном Балтійського моря. Р. Гренелл одягнутий у ковбойські джинси і чоботи, що вказує на його американське походження. Але разом із білою сорочкою на послові – військова гімнастерка кольору хакі – натяк на те, що його попередження (погрози) німецьким концернам є далекими від усталеної дипломатичної практики, а більше пасували б до військової сфери. У підписі до карикатури слово «посол» («botschafter») іронічно переправлено на «захисник» («protector»): «Американський захисник Гренелл погрожує Німеччині». Малюнок Каменські демонструє негативну оцінку автором якщо не політики США щодо «Північного потоку-2», то, принаймні, дій американського посла.

15 квітня 2019 р. Рада ЄС внесла зміни до Газової директиви, які поширили європейські правила на «Північний потік-2» (27 країн – членів ЄС проголосували «за», Болгарія утрималася). Відповідно до змін, газогони, прокладені до ЄС з третіх країн, функціонуватимуть за тими ж правилами, що і трубопроводи всередині об'єднання. Ці умови покликані забезпечити конкуренцію і захистити права споживачів. Нові рамкові вимоги передбачають наступне: транспортуванням газу не може займатися та сама компанія, яка його видобуває і продає («Газпром» мусить створити окремого оператора, який буде незалежним від нього, а цю незалежність сертифікуватиме німецький національний регулятор (Федеральне агентство з мереж) і контролюватиме Єврокомісія)); доступ третіх компаній до «Північного потоку-2»; конкурентні тарифи на транспортування газу встановлюватиме німецький національний регулятор; газогін повинен працювати прозоро, зокрема, в питанні безпеки постачань (*ЄС остаточно вніс зміни, 2019*).

Таким чином, функціонування «Північного потоку-2» ускладнюється. Перш за все, він не відповідає вимогам роз'єднання активів (анбандлінгу), адже і сам газопровід і компанія Nord Stream 2, яка мала його експлуатувати, належать «Газпрому». Оскільки чинний контракт між Києвом та Москвою діє лише до 31 грудня 2019 р., то внесення змін до Газової директиви ЄС має додаткове значення в контексті переговорів між Україною та Росією щодо транзиту газу з 2020 р.

Критикуючи «Північний потік-2», США підтримують необхідність збереження транзиту газу через Україну. Підписання 31 серпня 2019 р. у Варшаві секретарем Ради нацбезпеки і оборони України Олександром Данилюком, міністром енергетики США Ріком Перрі й уповноваженим уряду Польщі з енергетичної стратегічної інфраструктури Пьотром Наймським меморандуму про тристоронню співпрацю між США, Польщею та Україною з метою диверсифікації джерел постачання газу та підвищення рівня енергетичної безпеки останніх має у цьому контексті важливе значення. Завдяки їй Україна скоротить залежність від «Газпрому», розвиваючи поставки скрапленого газу з території Польщі. Після побудови інтерконектора, який з'єднає газотранспортні системи обох країн, Польща з 2021 р. зможе щорічно постачати в Україну до 6 млрд м³ американського скрапленого газу через LNG-термінал у Свиноуйсьце (Долінчук, 2019).

Висновок. Характеризуючи позицію США щодо будівництва «Північного потоку-2», слід розглядати її у кількох контекстах. США і Росія є конкурентами на європейському й українському газових ринках, водночас ця конкуренція є елементом їх глобального протистояння. Американська протидія спорудженню газопроводу пояснюється небажанням допустити використання Росією енергополітичного чинника тиску на країни ЄС і НАТО. Серед аргументів адміністрації США проти «Північного потоку-2» найчастіше використовуються такі: газопровід дезінтегрує Європейський Союз; протиставляє інтереси країн Західної і Східної Європи; вносить розкол у лави країн НАТО; робить Німеччину енергетичною заручницею Кремля; створює екологічні ризики; є інструментом гібридної війни Росії проти країн Заходу та України. Разом зі спробами дипломатичним шляхом переконати Німеччину відмовитися від участі у проєкті США активно лобіювали внесення змін до Газової директиви ЄС, використовують систему санкцій як щодо Росії, так і щодо європейських бізнес-партнерів «Газпрому».

Проаналізовані карикатури акцентують увагу на негативному ставленні США до «Північного потоку-2» як важеля впливу Росії на країни Європи, на загрозах втрати Німеччиною енергетичної незалежності. Автори карикатур часто пояснюють американську протидію проєкту боротьбою США і Росії за газові ринки Європи. Героями сюжетів виступають США в особі Д. Трампа, Росія в особі В. Путіна, канцлер Німеччини А. Меркель. Варто

відзначити, що віднайдені карикатури, зазвичай, вкрай прямо- лінійні, однозначні у тлумаченні, прив'язані до політичного кон- тексту і поточної ситуації.

Використані посилання

Alla and Chavdar. 2019. Putin and European elections. *Politicalcartoons.com*, [online] Available at: <<https://politicalcartoons.com/sku/225671/>> [Accessed 15 September 2019].

Angela Merkel hits back at Donald Trump at Nato summit. *The Guardian*, [online] Available at: <<https://www.theguardian.com/us-news/2018/jul/11/nato-summit-donald-trump-says-germany-is-captive-of-russians>> [Accessed 15 September 2019].

BP Statistical Review of World Energy 2018. 67th edition. 35 p. [online] Available at: <<https://www.bp.com/content/dam/bp/business-sites/en/global/corporate/pdfs/energy-economics/statistical-review/bp-stats-review-2018-natural-gas.pdf>> [Accessed 15 September 2019].

Cagle Cartoons. *Cagle.com*, [online] Available at: <<http://www.cagle.com/>> [Accessed 15 September 2019]

Countering America's Adversaries Through Sanctions Act. 02.08.2017. *Library of Congress* [online] Available at: <<https://www.congress.gov/bill/115th-congress/house-bill/3364/text>> [Accessed 15 September 2019].

EU-US Energy Council – Joint Press Statement. European Commission Press release. Brussels, 2 April 2014. *European Commission Press Releases*, [online] Available at: <https://europa.eu/rapid/press-release_IP-14-365_en.htm> [Accessed 15 September 2019].

Friedman G. 2014. Geopolitical Journey, Part 2: Borderlands, Jun 3, 2014. *Worldview.stratfor.com*, [online] Available at: <<https://worldview.stratfor.com/article/geopolitical-journey-part-2-borderlands>> [Accessed 15 September 2019].

Gazprom PAO (GAZP.MM). *Reuters.com*, [online] Available at: <<https://www.reuters.com/finance/stocks/overview/GAZP.MM>> [Accessed 15 September 2019].

Hachfeld R. 2018. Trump Merkel oil. 12.07.2018. *Cagle.com*, [online] Available at: <<https://www.cagle.com/rainer-hachfeld/2018/07/trump-merkel-oil>> [Accessed 15 September 2019].

Hansson R. 2014. Putin The gas rider meeting Kerry and Ashton. March 28, 2014. *Cagle.com*, [online] Available at: <<https://www.cagle.com/riber-hansson/2014/03/putin-the-gas-rider-meetingkerry-and-ashton>> [Accessed 15 September 2019].

Kamensky M. 2019. Deutschland beunruhigt. 15.01.2019. *Toonpool.com*, [online] Available at: <https://www.toonpool.com/cartoons/DEUTSCHLAND%-20BEUNRUHIGT_328647#> [Accessed 15 September 2019].

Koch M., Riecke T. and Stratmann K. 2019. Secondary US sanctions. How the US could halt Nord Stream 2, 07.01.2019. *Handelsblatt*, [online] Available at: <<https://www.handelsblatt.com/today/politics/secondary-us-sanctions-how-the-us-could-halt-nord-stream-2/23834864.html>> [Accessed 15 September 2019].

Nikolov T. 2019. Nord Stream. 19.02.2019. *Cagle.com*, [online] Available at: <<https://www.cagle.com/tchavdar-nikolov/2019/02/nord-stream>> [Accessed 15 September 2019].

Ramirez M. 2018. We are not controlled by Russia. 7.07.2018. *Michaelpramirez.com*, [online] Available at: <<https://www.michaelpramirez.com/merkel.html>> [Accessed 15 September 2019].

Resolution MEPC.136(53) Adopted on 22 July 2005 Designation of the Baltic sea area as a particularly sensitive sea area. *Imo.org*, [online] Available at: <<http://www.imo.org/en/KnowledgeCentre/IndexofIMOResolutions/Marine-Environment-Protection-Committee-%28MEPC%29/Documents/MEPC.136%2853%29.pdf>> [Accessed 15 September 2019].

Snyder T. 2018. Vladimir Putin's politics of eternity, 16 Mar 2018. *The Guardian*, [online] Available at: <<https://www.theguardian.com/news/2018/mar/16/vladimir-putin-russia-politics-of-eternity-timothy-snyder>> [Accessed 15 September 2019].

Speech by Federal Chancellor Dr. Angela Merkel on 16 February 2019 at the 55th Munich Security Conference. *Bundesregierung.de*, [online] Available at: <<https://www.bundesregierung.de/breg-en/news/speech-by-federal-chancellor-dr-angela-merkel-on-16-february-2019-at-the-55th-munich-security-conference-1582318>> [Accessed 15 September 2019].

Trump demands Europe pay more toward Nato in excoriating speech at Brussels summit. 25.05.2017. *Telegraph.co.uk*, [online] Available at: <<https://www.telegraph.co.uk/news/2017/05/25/trump-demands-europe-pay-toward-nato-excoriating-speech-brussels/>> [Accessed 15 September 2019].

Us Senators Letter to the Honorable Jean-Claude Juncker. July 12 2016. *Politico.eu*, [online] Available at: <<https://www.politico.eu/wp-content/uploads/2016/07/USenatorsletterNordStream2.pdf>> [Accessed 15 September 2019].

USA wollen Zoll-Befreiung für EU bei «Zugeständnissen» verlängern. 26.04.2018. *Tagesspiegel.de*, [online] Available at: <<https://www.tagesspiegel.de/politik/handelskonflikt-usa-wollen-zoll-befreiung-fuer-eu-bei-zugestaendnissen-verlaengern/21216994.html>> [Accessed 15 September 2019].

US-Botschafter Grenell schreibt Drohbriebe an deutsche Firmen, 13.01.2019. *Spiegel.de*, [online] Available at: <<https://www.spiegel.de/politik/deutschland/richard-grenell-us-botschafter-schreibt-drohbriebe-an-deutsche-firmen-a-1247785.html>> [Accessed 15 September 2019].

Wilkes W. 2019. U.S. Warns Sanctions Possible If Nord Stream 2 Pipe Proceeds. *Bloomberg.com*, [online] Available at: <<https://www.bloomberg.com/news/articles/2018-05-17/u-s-warns-sanctions-possible-if-nord-stream-2-pipe-proceeds>> [Accessed 15 September 2019].

World Energy Outlook 2018. Executive Summary. *Webstore.iea.org*, [online] Available at: <<https://webstore.iea.org/download/summary/190?fileName=English-WEO-2018-ES.pdf>> [Accessed 15 September 2019].

World Shale Gas Resources: An Initial Assessment of 14 Regions Outside of the United States, Plus Comprehensive Coverage of Hydraulic Fracturing, Fracking, Environmental Risks. April 29, 2011, 365 p. *Eia.gov*, [online] Available at: <<https://www.eia.gov/analysis/studies/worldshalegas/archive/2011/pdf/fullreport.pdf>> [Accessed 15 September 2019].

Zeneli V. 2019. Why NATO's European Members Can No Longer Expect America to Pick Up the Bill. 26.11.2017. *Nationalinterest.org*, [online] Available at: <<https://nationalinterest.org/feature/why-natos-european-members-can-no-longer-expect-america-pick-23351>> [Accessed 15 September 2019].

Zudin A. 2018. Trump and Nord stream 2. 24.05.2018. *Cagle.com* [online] Available at: <<https://www.cagle.com/alexandr-zudin/2018/05/trump-and-nord-stream-2>> [Accessed 15 September 2019].

Айнутдинов А.С. 2008, Типология и функции карикатуры в прессе, *Вестник Челябинского государственного университета*, 2008, № 21, с. 20–28.

Боровский Ю.В. 2019. Советский и российский ТЭК как объекты западных санкций: политическое соперничество или экономическая конкуренция?, *Вестник МГИМО Университета*, 2019, № 3 (66), с. 42-60.

Відкритий лист академіка НАН України Юрія Туниці до Президента України, парламенту та майбутнього уряду, 13.08.2019. *Голос України*, [online] Доступно: <<http://www.golos.com.ua/article/320390>> [Дата звернення 15 вересня 2019].

Газопровод «Северный поток-2». *Gazprom.ru*, [online] Доступно: <<http://www.gazprom.ru/projects/nord-stream2/>> [Дата звернення 15 вересня 2019].

Германия выдала разрешение на «Северный поток-2». 30.03.2018. *Mt5.com*, [online] Доступно: <https://www.mt5.com/ru/forex_humor/image/34891> [Дата звернення 15 вересня 2019].

Данія вимагає екологічної експертизи Nord Stream-2. 16.09.2019. *Укрінформ*, [online] Доступно: <<https://www.ukrinform.ua/rubric-world/2669374-dania-vimagaie-ekologichnoi-ekspertizi-nord-stream2.html>> [Дата звернення 15 вересня 2019].

Долінчук С. 2019. *Варшавський газовий дебют: про що Зеленський домовився в Польщі з американцями*. 02.09.2019. [online] Доступно: <<https://mind.ua/publications/20201483-varshavskij-gazovij-debyut-pro-shcho-zelenskij-domovivsyav-polshchi-z-amerikancyami>> [Дата звернення 15 Вересня 2019].

ЕС остаточно вніс зміни до Газової директиви: що це означає для «Північного потоку-2», 15.04.2019. *P.dw.com*, [online] Доступно: <<https://p.dw.com/p/3Ghco>> [Дата звернення 15 вересня 2019].

Йолкін С. 2018. Заручниця «Північного потоку». 12.07.2018. *P.dw.com*, [online] Доступно: <<https://p.dw.com/p/31MhN>> [Дата звернення 15 вересня 2019].

Кустовський О. 2019. Північний потік-2, 13.08.2019. *Голос України*, [online] Доступно на: <http://www.golos.com.ua/images_article/orig/2019/08/120819/nordstream2-19.jpg> [Дата звернення 15 вересня 2019].

Никуличев Ю. В. 2018. «Пробуждение спящей красавицы»: Программа PESCO между атлантизмом и европеизмом, *Проблемы европейской безопасности*. Сб. науч. тр. РАН. ИНИОН, 2018, с. 47-63.

Посли Сполучених Штатів Америки в Німеччині, Данії та Європейському Союзу Річард Гренелл, Карла Сендс і Гордон Сондленд. Коментар: Європа мусить зберегти контроль над енергобезпекою. 07.02.2019. *P.dw.com*, [online] Доступно: <<https://p.dw.com/p/3CuHh>> [Дата звернення 15 вересня 2019].

СПГ-терминал в Германии – угроза для газа из России? 09.04.2019. *P.dw.com*, [online] доступно: <<https://p.dw.com/p/3GWaE>> [Дата звернення 15 вересня 2019].

Трам: Німеччина є заручницею Росії. 11.07.2018. *P.dw.com*, [online] доступно: <<https://p.dw.com/p/31FcA>> [Дата звернення 15 вересня 2019].

Хто виграє і хто програє від нових санкцій США проти Росії. 02.08.2017. *P.dw.com*, [online] Доступно: <<https://p.dw.com/p/2hBy9>> [Дата звернення 15 вересня 2019].

Шадурский А.В. 2014. Сланцевая революция и новые правила игры: есть ли угроза российским энергетическим позициям в Европе? *Индекс Безопасности*, 2014, №4 (111), с. 94.

References

Ainutdinov A.S. 2008, Typology and functions of caricatures in the press, West. Chelyabinsk state. Univ., 2008, No. 21, P. 20–28 (rus).

Alla and Chavdar. 2019. Putin and European elections. 27.05.2019. [online] Available at: <<https://politicalcartoons.com/sku/225671/>> [Accessed 15 September 2019] (eng).

Angela Merkel hits back at Donald Trump at Nato summit. 11.07.2018. [online] Available at: <<https://www.theguardian.com/us-news/2018/jul/11/nato-summit-donald-trump-says-germany-is-captive-of-russians>> [Accessed 15 September 2019] (eng).

Borovsky Y.V. 2019. The Soviet and Russian Energy Industry as Objects of Western Sanctions: Political Rivalry or Economic Competition?, Bulletin of MGIMO University, 2019, No. 3 (66), p. 42-60 (rus).

BP Statistical Review of World Energy 2018. 67th edition. 35 p. [online] Available at: <<https://www.bp.com/content/dam/bp/business-sites/en/global/corporate/pdfs/energy-economics/statistical-review/bp-stats-review-2018-natural-gas.pdf>> [Accessed 15 September 2019] (eng).

Cagle Cartoons. [online] Available at: <<http://www.cagle.com/>> [Accessed 15 September 2019] (eng).

Countering America's Adversaries Through Sanctions Act. 02.08.2017. [online] Available at: <<https://www.congress.gov/bill/115th-congress/house-bill/3364/text>> [Accessed 15 September 2019] (eng).

Denmark requires Nord Stream-2 environmental expertise. 16.09.2019. [online] Available at: <<https://www.ukrinform.ua/rubric-world/2669374-dania-vimagae-ekologicnoi-ekspertizi-nord-stream2.html>> [Accessed 15 September 2019] (ukr).

Dolynchuk S. 2019. Warsaw gas debut: what Zelensky agreed on in Poland with the Americans. 02.09.2019. [online] Available at: <<https://mind.ua/publications/20201483-varshavskij-gazovij-debyut-pro-shcho-zelenskij-domovivsya-v-polshchi-z-amerikancyami>> [Accessed 15 September 2019] (ukr).

EU finally amended the Gas Directive: what it means to «Nord Stream 2», 15.04.2019. [online] Available at: <https://p.dw.com/p/3Ghco> [Accessed 15 September 2019].

EU-US Energy Council – Joint Press Statement. European Commission Press release. Brussels, 2 April 2014. [online] Available at: <https://europa.eu/rapid/press-release_IP-14-365_en.htm> [Accessed 15 September 2019] (ukr).

Friedman G. 2014. Geopolitical Journey, Part 2: Borderlands, Jun 3, 2014. [online] Available at: <<https://worldview.stratfor.com/article/geopolitical-journey-part-2-borderlands>> [Accessed 15 September 2019] (eng).

Gazprom PAO (GAZP.MM). [online] Available at: <<https://www.reuters.com/finance/stocks/overview/GAZP.MM>> [Accessed 15 September 2019] (eng).

Germany issued a permit for Nord Stream-2. 03.30.2018. [online] Available at: <https://www.mt5.com/ru/forex_humor/image/34891> [Accessed 15 September 2019] (rus).

Hachfeld R. 2019. Trump Merkel oil. 12.07.2018. [online] Available at: <<https://www.cagle.com/rainer-hachfeld/2018/07/trump-merkel-oil>> [Accessed 15 September 2019] (eng).

Hansson R. 2014. Putin The gas rider meeting Kerry and Ashton. March 28, 2014. [online] Available at: <<https://www.cagle.com/riber-hansson/2014/03/putin-the-gas-rider-meetingkerry-and-ashton>> [Accessed 15 September 2019] (eng).

Kamensky M. 2019. Deutschland beunruhigt. 15.01.2019. [online] Available at: <https://www.toonpool.com/cartoons/DEUTSCHLAND%20BEUNRUHIGT_328647#> [Accessed 15 September 2019] (eng).

Koch M., Riecke T. And Stratmann K. 2019. Secondary US sanctions. How the US could halt Nord Stream 2, Handelsblatt, 07.01.2019. [online] Available at: <<https://www.handelsblatt.com/today/politics/secondary-us-sanctions-how-the-us-could-halt-nord-stream-2/23834864.html>> [Accessed 15 September 2019] (eng).

Kustovskiy O. 2019. The North Stream-2, Voice of Ukraine. 13.08.2019. [online] Available at: <<http://www.golos.com.ua/images/article/orig/2019/08/120819/nordstream2-19.jpg>> [Accessed 15 September 2019] (rus).

LNG terminal in Germany - a threat to gas from Russia? 09.04.2019. [online] Available at: <<https://p.dw.com/p/3GWaE>> [Accessed 15 September 2019] (rus).

Nikolov T. 2019. Nord Stream. 19.02.2019. [online] Available at: <<https://www.cagle.com/tchavdar-nikolov/2019/02/nord-stream>> [Accessed 15 September 2019] (eng).

Nickulichev I.V. 2018. «The awaking of the sleeping beauty»: the PESCO program between atlantism and europeanism, European security issues. Collected Works / RAN. INION, 2018, P. 47-63 (rus).

Open letter academician Yuri Tunytsya Ukraine to the President of Ukraine, the Parliament and future government Voice of Ukraine.. 13.08.2019. [online] Available at: <<http://www.golos.com.ua/article/320390>> [Accessed 15 September 2019] (ukr).

Ramirez M. 2018. We are not controlled by Russia. 7.07.2018. [online] Available at: <<https://www.michaelpramirez.com/merkel.html>> [Accessed 15 September 2019] (eng).

Resolution MEPC.136(53) Adopted on 22 July 2005 Designation of the Baltic sea area as a particularly sensitive sea area. [online] Available at: <<http://www.imo.org/en/KnowledgeCentre/IndexofIMOResolutions/Marine-Environment-Protection-Committee-%28MEPC%29/Documents/MEPC.136%2853%29.pdf>> [Accessed 15 September 2019] (eng).

Shadursky A.V. 2014. The shale revolution and the new rules of the game: is there a threat to Russian energy positions in Europe? Security Index, 2014, №4 (11), p. 94 (rus).

Snyder T. 2018. Vladimir Putin's politics of eternity, The Guardian, 16 Mar 2018. [online] Available at: <<https://www.theguardian.com/news/2018/mar/16/vladimir-putin-russia-politics-of-eternity-timothy-snyder>> [Accessed 15 September 2019] (eng).

Speech by Federal Chancellor Dr. Angela Merkel on 16 February 2019 at the 55th Munich Security Conference. [online] Available at: <<https://www.bundesregierung.de/breg-en/news/speech-by-federal-chancellor-dr-angela-merkel-on-16-february-2019-at-the-55th-munich-security-conference-1582318>> [Accessed 15 September 2019] (eng).

The gas pipeline Nord Stream-2. [online] Available at: <<http://www.gazprom.ru/projects/nord-stream2/>> [Accessed 15 September 2019] (rus).

Trump demands Europe pay more toward Nato in excoriating speech at Brussels summit. 25.05.2017. [online] Available at: <<https://www.telegraph.co.uk/news/2017/05/25/trump-demands-europe-pay-toward-nato-excoriating-speech-brussels/>> [Accessed 15 September 2019] (eng).

Trump: Germany is Russia's hostage. 11.07.2018. [online] Available at: <<https://p.dw.com/p/31FcA>> [Accessed 15 September 2019] (ukr).

USA wollen Zoll-Befreiung für EU bei «Zugeständnissen» verlängern. 26.04.2018. [online] Available at: <<https://www.tagesspiegel.de/politik/handelskonflikt-usa-wollen-zoll-befreiung-fuer-eu-bei-zugestaendnissen-verlaengern/21216994.html>> [Accessed 15 September 2019] (ger).

US Ambassadors to Germany, Denmark and the European Union Richard Grenell, Carla Sands and Gordon Sundland. Comment: Europe must retain control over energy security. 07.02.2019. [online] Available at: <<https://p.dw.com/p/3CuHh>> [Accessed 15 September 2019] (ukr).

US-Botschafter Grenell schreibt Drohbriefe an deutsche Firmen, Spiegel, 13.01.2019. [online] Available at: <<https://www.spiegel.de/politik/deutschland/richard-grenell-us-botschafter-schreibt-drohbriefe-an-deutsche-firmen-a-1247785.html>> [Accessed 15 September 2019] (ger).

Us Senators Letter to the Honorable Jean-Claude Juncker. July 12 2016. [online] Available at: <<https://www.politico.eu/wp-content/uploads/2016/07/USsenatorsletterNordStream2.pdf>> [Accessed 15 September 2019] (eng).

Who wins and who loses from the new US sanctions against Russia. 02.08.2017. [online] Available at: <<https://p.dw.com/p/2hBy9>> [Accessed 15 September 2019] (ukr).

Wilkes W. 2019. U.S. Warns Sanctions Possible If Nord Stream 2 Pipe Proceeds. [online] Available at: <<https://www.bloomberg.com/news/articles/2018-05-17/u-s-warns-sanctions-possible-if-nord-stream-2-pipe-proceeds>> [Accessed 15 September 2019] (eng).

World Energy Outlook 2018. Executive Summary. [online] Available at: <<https://webstore.iea.org/download/summary/190?fileName=English-WEO-2018-ES.pdf>> [Accessed 15 September 2019] (eng).

World Shale Gas Resources: An Initial Assessment of 14 Regions Outside of the United States, Plus Comprehensive Coverage of Hydraulic Fracturing, Fracking, Environmental Risks. April 29, 2011, 365 p. [online] Available at: <<https://www.eia.gov/analysis/studies/worldshalegas/archive/2011/pdf/fullreport.pdf>> [Accessed 15 September 2019] (eng).

Yolkin S. 2018. Hostage of the Nord Stream. 12.07.2018. [online] Available at: <<https://p.dw.com/p/31MIH>> [Accessed 15 September 2019] (ukr).

Zeneli V. 2019. Why NATO's European Members Can No Longer Expect America to Pick Up the Bill. 26.11.2017. [online] Available at: <<https://nationalinterest.org/feature/why-natos-european-members-can-no-longer-expect-america-pick-23351>> [Accessed 15 September 2019] (eng).

Zudin A. 2018. Trump and Nord stream 2. 24.05.2018. [online] Available at: <<https://www.cagle.com/alexandr-zudin/2018/05/trump-and-nord-stream-2>> [Accessed 15 September 2019] (eng).

Pytlovana Liliia

USA AND NORTH STREAM-2 IN MODERN POLITICAL CARTOONS

The article describes the features of representation of the US policy as to the building of the North Stream-2 gas pipeline in modern political cartoons. The US position as to the project is looked in several contexts: the USA and Russian competition on the European and Ukrainian gas markets, a global confrontation between both countries; security of EU and NATO countries, especially Germany, from Russia's energy and political pressure. The following main arguments in the US administration rhetoric against the Nord Stream-2 are highlighted: the pipeline disintegrates the European Union; opposes the interests of the countries of Western and Eastern Europe; causes a split within the NATO countries; makes Germany an energy hostage of the Kremlin; causes the environmental risks; is an instrument of Russia's hybrid war against Western countries and Ukrainian. The author traces the diplomatic attempts are being made by the United States for preventing the building of Nord Stream-2, US' lobbying for amendments to the EU Gas Directive, the system of American sanctions against both Russia and Gazprom's European business partners.

The analyzed political cartoons focus on the negative attitude of the United States to the Nord Stream-2 as an instrument of increasing Russia's political influence on European countries. They also demonstrate the threat of loss of energy independence by Germany. The cartoonists often explain the American opposition to the Nord Stream-2 project by the struggle of the US and Russia for European gas markets. The most frequent personages of the cartoons are the President of the USA Donald Trump, the President of Russia Vladimir Putin, and German Chancellor Angela Merkel. The cartoons contain little symbolism, allegories, metaphors and do not need the searching of hidden contents. As usual, they are very straight, unambiguous in interpretation, clearly tied with the political context and current situation.

Keywords: cartoon, North Stream-2, pipeline, USA.